

دیدگاه‌های بشردوستانه شیخ طوسی

حجت‌الاسلام سعید رهایی ضمن اشاره به جایگاه علمی شیخ طوسی بیان کرد: برخی دیدگاه‌های شیخ مطابق دیدگاه‌های بشردوستانه است.

حجت‌الاسلام سعید رهایی ضمن اشاره به جایگاه علمی شیخ طوسی بیان کرد: برخی دیدگاه‌های شیخ مطابق دیدگاه‌های بشردوستانه است. مثلاً طبق نگاه ایشان نمی‌شود اسرا را کشت یا اگر یک مسلمانی از مشرکان امان گرفت و به کشور آنها رفت حق ندارد به اموال مشرکین تعرض کند.

به گزارش ایکن، نشست علمی «دیدگاه‌های شیخ طوسی در حقوق بین‌الملل» صبح امروز هجدهم اسفندماه با سخنرانی حجت‌الاسلام والمسلمین سعید رهایی، عضو هیئت علمی دانشگاه مفید برگزار شد. گزیده سخنان رهایی را در ادامه می‌خوانید:

من مباحثم را در سه بخش ارائه می‌کنم. ابتدا یک مقدمه عرض می‌کنم، بعد اجمالی از سرگذشت شیخ طوسی را بیان می‌کنم و سپس به برخی از دیدگاه‌های شیخ طوسی در حقوق بین‌الملل اشاره می‌کنم. وقتی می‌خواهیم دیدگاه گذشتگان را در یک موضوعی مثل حقوق بین‌الملل بررسی کنیم با توجه به اینکه شیخ طوسی هزار سال پیش می‌زیسته است و در آن زمان چیزی به نام حقوق بین‌الملل وجود نداشته، جنگ به عنوان امری مجاز تلقی می‌شده، حقوق بشر پیشرفت نداشت، اموری مثل برده داری مجاز بوده است و معاهدات بین‌المللی در حد بسیط و ساده‌ای وجود داشته است، نباید انتظار داشته باشیم دیدگاه‌هایی که امروزه به وجود آمده است در زمان شیخ طوسی مورد توجه بوده باشد. اصولاً برخی از امور که امروز ناعادلانه می‌دانیم در زمان آنها عادلانه و امری معمول تلقی می‌شده است. این نکته مهمی در مطالعه تطبیقی دیدگاه گذشتگان است. حمله به خانه شیخ طوسی

نکته دوم این است که شیخ طوسی نه تنها به عنوان فقیه در خدمت حکومت نبود بلکه در تعارض با حاکمان قرار داشت به طوری که در زمان عباسیان، ترکانی که در دربار عباسی نفوذ کرده بودند و مخالف تشیع بودند به مدرسه شیخ طوسی حمله کردند و مدرسه را تخریب کردند، کتابخانه شیعیان در بغداد که حاوی تعداد زیادی کتاب در زمینه علوم اسلامی بود سوزانده و حتی به خانه شیخ طوسی حمله کردند و می‌خواستند شیخ را بکشند ولی شیخ به طور معجزه‌آسایی در بخشی از خانه پنهان شده بود. بنابراین فقه شیخ، فقه مرتبط با حاکمیت و حکومت نیست بلکه فقه مدرسه‌ای است لذا وقتی وارد مسائل حکومتی می‌شود آنها را از باب مدرسه‌ای مورد بررسی قرار می‌دهد و نه موضوعی که باید در جامعه اجرا شود. این موجب می‌شود نگاه نویسندگان جامعه محور نباشد بلکه نگاه علمی باشد و این خیلی تاثیرگذار است. این دو نکته مهم است و باید در مطالعه تطبیقی به آن توجه داشت.

شیخ طوسی متولد سال ۲۸۵ در طوس خراسان است و در سال ۴۶۰ در نجف اشرف وفات می‌کند. ایشان ۲۲ سال در طوس بود و پس از آن به بغداد رفت. در آن زمان عالم بزرگ شیعی در بغداد شیخ مفید بود. شیخ طوسی پنج سال شاگردی شیخ مفید را می‌کند و بعد از شیخ مفید، بیش از بیست سال همراه سیدمرتضی بوده است و هر دو عالم، هم شیخ مفید و هم سیدمرتضی مقام و رتبه شیخ طوسی را بالا می‌بردند.

شیخ از جوانی شروع به نوشتن می‌کند. انسان تعجب می‌کند یک نفر چگونه می‌تواند این همه تالیف داشته باشد. یک تفسیر ایشان در زمان خودش بیست جلد بوده است. چندین دوره فقه دارد، در دعا همینطور، در تاریخ همینطور، در ادبیات، در رجال، در درایه، در تشریح راویان، در هر حوزه‌ای تالیفات دارد. در بسیاری از موارد شیخ مبدع است مثلاً اولین تفسیر مبسوط و استدلالی قرآن برای شیخ است. تفاسیر قبلی مبتنی بر روایات بوده است ولی شیخ بر اساس دیدگاه تفسیر تحلیلی کتاب می‌نویسد. در علم اصول از جامع‌ترین کتب اصولی، کتاب «عده» شیخ طوسی است. شمه‌ای از نبوغ شیخ طوسی

شیخ واقعا یک معجزه و نابغه بوده است. به قول آیت‌الله بروجردی اگر کتاب‌های شیخ را در مدت عمرش تقسیم کنیم شاید برای نوشتن هر صفحه از کتاب‌هایش بیشتر از ده دقیقه وقت صرف نکرده است. ایشان مؤسس قدیمی‌ترین و گسترده‌ترین حوزه شیعی در نجف بود. سیصد نفر پای درس شیخ می‌آمدند. پسر شیخ از فقهای بزرگ شیعه است و به مفید ثانی معروف بود. دختران شیخ فقیه و عالم بودند و برای زنان کرسی تدریس داشتند. دو کتاب روایی اصلی شیعه یعنی تهذیب و استبصار برای شیخ است. در کتاب استبصار فقط نقل روایات نمی‌کند بلکه نقد هم می‌کند. شیعه چهارصد کتاب روایی داشته است که

شاگردان ائمه نوشته بودند. این کتاب ها در بغداد سوزانده می شود. شیخ برای اینکه این میراث از بین نرود این دو کتاب را تدوین می کند و ما را به روایات ائمه متصل می کند. در هر صورت شیخ چنان عظمتی دارد که هنوز بعد از هزار سال وقتی می گویند «شیخ الطائفه» یا «رئیس الطائفه» همه سراغ شیخ طوسی می روند. دیدگاه کلامی شیخ طوسی تا زمان خواجه نصیر باقی ماند. تا دویست سال کسی قدرت مقابله با نظرات فقهی شیخ را نداشت. این عظمت شیخ باعث شد مجتهدین بعد از شیخ مقلد شیخ باشند. در زمانی پربحران که حاکمیت سعی در تخریب تشیع داشته ایشان چنین عمل می کند و به عنوان بزرگترین مرجع علمی شیعیان شناخته می شده است.

شیخ چهار شیوه فقهی دارد؛ در کتابی مثل نهاییه الاحکام به شیوه فقهای گذشته مثلا مرحوم صدوق و شیخ مفید، بر اساس روایات کار کرده است. شیوه دوم شیخ شیوه استفتایی است یعنی مطالبی که مبتلابه مردم بوده سوال می شده و شیخ برای آنها کتاب می نوشته است. در دو شیوه دیگر شیخ ابتکار به خرج می دهد و بنیان گذار است. او در کتاب مبسوط مقدمه ای دارد که یک صفحه است ولی بسیار جالب توجه است. عموما کتاب های قدمای ما خالی از مقدمه است ولی شیخ برای این کتاب مقدمه می نویسد. شیخ در آن مقدمه می گوید عالمان اهل سنت ما را ملامت می کردند که شما اجتهاد ندارید، شما محدث هستید ولی ما فقیه هستیم. من کتاب مبسوط را می نویسم و به اجتهاد و تحلیل می پردازم. تقریبا مبسوط نویسی شیخ، هم عصر با مبسوط نویسی سرخسی است. شیخ در این کتاب شیوه اجتهادی که امروز در بین غالب عالمان شیعه است را ارائه می کند. همچنین شیخ در فقه تطبیقی کتاب می نویسد که نامش کتاب خلاف است. شیخ در آن کتاب نه تنها دیدگاه شیعه را می نویسد بلکه دیدگاه چهار مذهب رسمی اهل سنت و برخی مذاهب غیر رسمی اهل سنت را می نویسد و نقد می کند. حقوق بین الملل در اندیشه شیخ طوسی

حقوق استفاده از زور، حقوق بشر، حقوق معاهدات، حقوق دیپلماتیک، حقوق بشر در رفتار با اقلیت ها، حقوق اموال غیر مسلمین، حقوق مسلمان هایی که در سرزمین های غیر اسلامی هستند حوزه های اصلی بحث شیخ طوسی در مسئله حقوق بین الملل است ولی بیشتر بحث ایشان ناظر به حقوق مخاصمات و رفتار با غیر مسلمان ها است.

شیخ طوسی مثل غالب فقها قائل به وجوب جهاد است حتی جهاد ابتدایی، با این تفاوت که شیخ جهاد ابتدایی را منوط به حضور معصوم می کند یعنی در دوران شیخ، اصل بر جنگ با کفار نیست و فقط در جنگ دفاعی، نبرد را تجویز می کند. اشغال زمین های کشورهای غیر مسلمان هم از دیدگاه شیخ در زمان غیبت جایز نیست. پس شیخ در عین حال که قائل به جهاد ابتدایی است، آن را در زمان غیبت جایز نمی داند. در حوزه حقوق بشر برخی دیدگاه های شیخ مطابق دیدگاه های بشردوستانه است. مثلا طبق نگاه ایشان نمی شود اسرا را کشت یا اگر یک مسلمانی از مشرکان امان گرفت و به کشور آنها رفت حق ندارد به اموال مشرکین تعرض کند یا حتی اگر مشرکین علیه این فرد شکایت کردند باید پاسخگو باشد.